

Protokoll fört vid pleniföredragning

Social- och miljöavdelningen
Hälsa- och sjukvårdsbyrån, S3

Närvarande
VT, HJ, RH, AH-J, AH, FK, CW

Frånvarande

Justerat
Omedelbart

Ordförande
Lantråd
Veronica Thörnroos

Föredragande
Minister
Annette Holmberg-Jansson

Protokollförare
Vikarierande jurist
Christel Liljebäck

Nr 12

Yttrande om utkastet till regeringens proposition
till riksdagen med förslag till lag om ändring av
mentalvårdslagen och 7 § i lagen om
förvaltningsdomstolarna.

ÅLR 2023/7590

85 S3

Beslut

Landskapsregeringen beslöt att skicka yttrande till riksdagens social- och
hälsovårdsutskott enligt **bilaga S323P10**.

Hänvisning
Er begäran om skriftligt yttrande av den 27.9.2023
RP 14/2023 rd

Riksdagens social- och hälsovårdsutskott
FI-00102 RIKSDAGEN

stv@eduskunta.fi

Kontaktperson
Vikarierande jurist Christel Liljebäck,
Telefon +358 (0)18 25000 (växel)
christel.liljeback@regeringen.ax

Ärende

Yttrande om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av mentalvårdslagen och 7 § i lagen om förvaltningsdomstolarna

Ålands landskapsregering har 27.9.2023 mottagit en begäran om yttrande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott angående regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av mentalvårdslagen och 7 § i lagen om förvaltningsdomstolarna. I regeringens proposition föreslås att mentalvårdslagen (FFS 1116/1990) ändras för att förbättra rättskyddet för patienter som får psykiatrisk vård oberoende av sin vilja. Det föreslås att ett förvaltningsbeslut ska fattas om psykiatrisk läkemedelsbehandling när patienten motsätter sig läkemedelsbehandling eller när patientens vilja inte kan klargöras.

Lagstiftningsbehörigheten

Regeringens proposition gäller rättskyddet vid läkemedelsbehandling mot patientens vilja. Lagförslaget aktualiserar därför rättsområden som hör till både Ålands och rikets lagstiftningsbehörigheter. Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen (1991:71) för Åland hör hälso- och sjukvård till landskapets lagstiftningsbehörighet, med vissa undantag som stadgas i 27 § 24, 29 och 30 punkterna. Enligt 27 § 24 punkten i självstyrelselagen hör administrativa ingrepp i den personliga friheten till rikets lagstiftningsbehörighet. Vidare framgår det av 27 § 30 punkten att behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, mediciner och produkter av läkemedelstyp samt narkotiska ämnen hör till rikets lagstiftningsbehörighet.

Landskapsregeringens yttrande

Landskapsregeringen konstaterar att det framgår av grundlagen att det allmänna ska säkerställa att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Härav måste det finnas tillräckliga rättssäkerhetsgarantier och varje individ ska ha rätt till effektiva rättsmedel. Ifall ett beslut om läkemedelsbehandling fattas och

patienten motsätter sig det, om patientens vilja inte kan klargöras eller i de fall patienten själv önskar ett skriftligt beslut behöver det finnas rättsmedel så att patienten har möjlighet att få beslutet prövat. Eftersom hälso- och sjukvård enligt huvudregeln är faktisk förvaltningsverksamhet innebär det att det vanligtvis inte fattas förvaltningsbeslut gällande de behandlingar som ges. För att patienterna ska kunna ta tillvara sina rättigheter och för att stärka patienternas rättsskydd vid ingrepp i rätten att åtnjuta respekt för privatlivet, i fråga om läkemedelsbehandling oberoende av patientens vilja, behöver det göras undantag från huvudregeln. Landskapsregeringen konstaterar således att det är nödvändigt att ett skriftligt förvaltningsbeslut fattas i de här fallen så att det finns en möjlighet att söka ändring av beslutet.

Vidare behöver det säkerställas att Institutet för hälsa och välfärd tar fram den blankett som avses användas vid de skriftliga besluten. Eftersom processen runtom i Finland skiljt sig åt är det en nödvändighet att man tar fram en gemensam beslutsblankett så att alla patienter prövas utifrån samma grunder och att man undviker eventuell rättsosäkerhet.

Gällande domstolsprocessen behöver det finnas personer med tillräcklig sakkunskap för att kunna behandla den aktuella typen av ärenden, särskilt när det är så inskränkande åtgärder som vidtas mot den enskilda individen. Därför är det viktigt att det finns tillräcklig medicinsk sakkunskap vid behandlingen och avgörandet av patienternas klagomål hos förvaltningsdomstolarna.

Landskapsregeringen konstaterar att det i lagförslagets 24 § om ändringssökande har införts en hänvisning till 49 § 1 mom. i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (FFS 703/2023). Genom hänvisningen regleras vid vilka tillfällen som uppgifter om patientens hälsotillstånd får lämnas ut i besvärärenden. Utöver patientens samtycke så möjliggör hänvisningen att en patients lagliga företrädare, nära anhörig eller annan närstående person kan få ut de patientuppgifter som behövs för att personen ska kunna höras eller ge samtycke. Enligt 49 § 1 mom. i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården gäller rätten vid de fall som anges i 6 § 2 och 3 mom. i lagen om patientens ställning och rättigheter (FFS 785/1992). Regleringen är både principiellt och praktiskt viktig för att säkerställa patientens rättsskydd även i de fall patienten inte själv förmår fatta beslut om sin vård. Landskapsregeringen har två synpunkter på den lagtekniska lösningen. Dels framstår formuleringen, genom den lagtekniska lösningen med en hänvisning i flera steg, inte så klar och tydlig som hade varit önskvärt, särskilt med hänsyn till det rättsskydd som är avsett att skapas. Dels kommer den nya lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården inte att tillämpas på Åland. Lagen om patientens ställning och rättigheter tillämpas däremot alltså genom landskapslag (1993:61) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om patientens ställning och rättigheter. Ålands landskapsregering vill därför påtala att hänvisningen till den nya lagen om kunduppgifter inom social- och hälsovården är

problematiske med hänsyn till att det förstärkte rättsskyddet måste vara avsett att omfatta alla patienter, även patienter på Åland. Det får inte råda någon tveksamhet om rättsskyddets omfattning för patienter på Åland.

Avslutande kommentar

Avslutningsvis konstaterar landskapsregeringen att då mentalvårdslagen uppdaterades vid årsskiftet 2022-2023 för att motsvara det nya verksamhetsfältet och organiseringsansvaret i och med välfärdsområdesreformen gjordes ingen motsvarande justering i lagen som gav myndigheterna på Åland samma tydliga legala grund för tillämpning eftersom det inte finns något välfärdsområde inom landskapet Åland. Särskilt kan lyftas 23 a § i mentalvårdslagen där det anges att den läkare som tar in någon för observation, ger att observationsutlåtande eller beslutar om intagning för vård, om fortsatt vård eller om begränsningsåtgärder enligt 4 a kap., den utomstående läkare som avses i 12 a § och den läkare som begär handräckning av polisen ska stå i tjänsteförhållande till staten eller ett välfärdsområde.

Välfärdsområdesreformen innebar att endast staten eller ett välfärdsområde kan förordna läkare att besluta och handha nu aktuella läkaruppgifter enligt 23 a § i mentalvårdslagen. Det har framtvingat en lösning där statens ämbetsverk på Åland, i egenskap av statens regionförvaltningsverk på Åland och genom landshövdingens försorg, utfärdar tillfälliga förordnanden för legitimerade läkare för att på timbasis utföra de läkaruppgifter varom stadgas i 23 a §. Lösningen med de här tillfälliga förordnandena tvingas fortgå i avvaktan på att berörda statsorgan skapar en permanent rättsgrund också för de legitimerade läkare som står i tjänsteförhållande till Ålands hälso- och sjukvård. Landskapsregering betonar vikten av att en permanent lösning kommer till stånd.

Grundlagsutskottet har i utlåtandena GrUU 18/2022 rd och GrUU 72/2022 rd uttryckt att i samband med den här typen av lagstiftningsändringar bör man se till att regleringen är heltäckande så att myndigheternas befogenheter är tydliga och att det inte uppstår luckor i regleringen. Landskapsregeringen poängterar vikten av att självstyrelselagen för Åland ändras så att uppgiftsfördelningen mellan åländska myndigheter och rikets myndigheter motsvarar den verkliga. Det är ytterst viktigt för att ta tillvara individens grundläggande fri- och rättigheter och garantera rättssäkerhet även för individer på Åland.

Lantråd

Veronica Thörnroos

Minister

Annette Holmberg-Jansson

FÖR KÄNNEDOM

Ålands hälso- och sjukvård, registrator@ahs.ax

Social- och hälsovårdsministeriet, Mia Mäkinen, mia.makinen@gov.fi

Ålands representant i Helsingfors, Johan Ehn, johan.ehn@regeringen.ax

Riksdagsledamot Mats Löfström, mats.lofstrom@riksdagen.fi

Landshövding Marine Holm-Johansson,
marine.holm-johansson@ambetsverket.fi